

HOSŤOVANIE CLARY WIECKOVEJ (SCHUMANNOVEJ) ROKU 1838 V BRATISLAVE

JANA LENGOVÁ

*PhDr. Jana Lengová, CSc.; Ústav hudobnej vedy SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava 4;
e-mail: jana.lengova@savba.sk*

ABSTRACT

The study is concerned with the first guest appearance of the piano virtuoso Clara Wieck (1819 – 1896) in Bratislava in 1838, hitherto unknown in Slovak musico-historical literature. At concerts held on March 31 and April 2, 1838, organised by the director of the theatrical society Franz Pokorny, she presented works by Adolf Henselt and Fryderyk Chopin, and compositions of her own. Local artists also appeared in the programme. Posters of the concerts have survived, along with mentions in Clara Wieck's diary and references in her correspondence with Robert Schumann. The local press, however, did not make any mention of these concerts, in contrast to the artist's two further guest appearances in Bratislava in 1856 and 1866.

Osobnosť Clary Schumannovej, rodenej Wieckovej (1819 – 1896), klavírnej virtuózky, hudobnej skladateľky, učiteľky hry na klavíri a editorky, sa teší nepretržitej pozornosti autorov odbornej aj popularizačnej literatúry. V jadre tohto záujmu dlho dominovali romanticky až sentimentálne podfarbené nevšedné životné osudy Clary a jej manžela Roberta Schumanna (1810 – 1856), jedného z najvýznamnejších nemeckých hudobných skladateľov romantizmu. Do širšieho povedomia verejnosti sa tak vryl idealizovaný hudobný portrét Clary Schumannovej ako „kňažky“ hudby, ktorá svojím interpretáčnym umením šírila odkaz nemeckých hudobných veľikánov, najmä svojho manžela.

V novších štúdiách a biografiách o Clare Schumannovej za ostatných približne tridsať rokov sa odzrkadľuje zmena bádateľského prístupu, ktorá súvisí s novou paradigmou výskumu rodových resp. gendrových rolí. Osobnosť umelkyne ako jednej

z najvýznamnejších klavírných virtuózok 19. storočia sa skúma komplexnejšie – tak z hľadiska jej prínosu v interpretačnej, ako aj kompozičnej a pedagogickej oblasti.

S menom Clary Schumannovej sa dosiaľ v slovenskej hudobnohistorickej spisbe spájali dve jej koncertné vystúpenia roku 1856 a 1866 v Bratislave (vtedy slovensky Prešporok, nemecky Preßburg, maďarsky Pozsony).¹ V skutočnosti však Clara Schumannová prvýkrát koncertne vystúpila v Bratislave už roku 1838 ešte pod svojím dievčenským menom Clara Wiecková. Dôvody, prečo toto jej prvé umelecké hostovanie u nás zostalo v domácej odbornej spisbe tak dlho neznáme a nereflektované, možno vidieť v absentujúcich domácich prameňoch: bratislavská tlač – ani *Preßburger Zeitung* ani *Pannonia* – nepriniesla roku 1838 žiadnu správu o vystúpení mladej umelkyne a v domácich inštitúciách sa k tejto udalosti, pokiaľ je nám známe, nezachovali žiadne dokumenty. Okrem toho v máji 1896 publikoval denník *Preßburger Zeitung* nekrológ za Clarou Schumannovou,² v ktorom sa píše, že umelkyňa koncertovala v Bratislave dvakrát. Nekrológ neskôr roku 1926 zaradila do svojich memoárov aj bratislavská mezzosopranistka Irma de Spányi,³ a tak sa vo všeobecnosti podporila mienka o dvoch vystúpeniach.

Všetky tri hostovania Clary Wieckovej-Schumannovej v Bratislave boli spojené s jej viedenskými koncertnými turné.⁴ Mimoriadny význam pre jej umeleckú dráhu mal prvý niekoľkomesačný pobyt vo Viedni, kde sa zdržiavala od decembra 1837 do apríla 1838 a kde okrem verejných koncertov absolvovala rad poloverejných aj privátnych vystúpení.⁵ Tento viedenský pobyt predstavoval vlastne vyvrcholenie prvého veľkého

¹ HRABUŠŠAY, Zoltán: Vzťahy Kláry Schumannovej k Bratislave. In: *Hudobnovedné štúdie II*, 1957, s. 178-186; NOVÁČEK, Zdenko: *Významné hudobné zjavy a Bratislava v 19. storočí*. Bratislava : SVPL – Mestské múzeum, [1962], s. 41-42; GÁBOROVÁ, Mária: Klára Schumannová a jej vplyv na estetické ideály 19. storočia. In: *Významní interpreti a Bratislava v 19. storočí*. Zborník prác z konferencie, konanej v dňoch 13. a 14. októbra 1976 v Bratislave. Eds. Stanislav Bachleda – Katarína Horváthová. Bratislava : MDKO, b. r., s. 40-43; ČIEFOVÁ, Martina: *Klavírne umenie v Bratislave v 19. storočí*. Nitra : PF UKF, 2008, s. 40-46; STAROSTA, Miloslav: *Kapitoly z dejín klavírneho umenia a pedagogiky klavírnej hry*. Bratislava : Vysoká škola múzických umení, 2000, s. 55.

² Klara Schumann † und Preßburg. In: *Preßburger Zeitung*, 22. 5. 1896. Rok 1896 *Preßburger Zeitung* nie je toho času k dispozícii, znenie textu nekrológu, publikované v Prílohe 1, preberáme z memoárov Irmy de Spányi, por. ref. 3.

³ SPÁNYI, Irma de: *Bühnenerinnerungen*. Pressburg : Im Selbstverlage, 1926, s. 59-60.

⁴ Vo Viedni hostovala Clara Schumannová celkove deväťkrát: december 1837 – marec (resp. apríl) 1838, december 1846 – január 1847, január – marec 1856, november – december 1858, február – marec 1859, marec – apríl 1860, január (resp. až marec/apríl) 1866, november – december 1868, december 1869 – február 1870, november 1872, por. ENGELHARDT-KRAJANEK, Margarethe: Die schönsten Offenbarungen eines Weibes. Zwischen Sensationslust und Kunstsinn: Clara Schumanns Konzerttätigkeit in Wien rezensiert von der Wiener Presse. In: OSTLEITNER, Elena – SIMEK, Ursula (eds.): *Ich fahre in mein liebes Wien. Clara Schumann: Fakten, Bilder, Projektionen*. (=Musikschriftenreihe Frauentöne 3.) Wien : Löcker Verlag, 1996, s. 35.

⁵ Podrobnejšie k viedenským pobytom Clary Schumannovej por. najmä ENGELHARDT-KRAJANEK, Ref. 4, s. 31-40; STEEGMANN, Monica: Für eine Tasse warm Wasser vorspielen. Clara Wieck-Schumanns Wienreisen im Spiegel ihrer Briefe und Tagebücher. In: OSTLEITNER, Elena – SIMEK, Ursula (eds.): *Ich fahre in mein liebes Wien. Clara Schumann: Fakten, Bilder, Projektionen*. (=Musikschriftenreihe Frauentöne 3.) Wien : Löcker Verlag, 1996, s. 21-30 a BIBA, Otto: Clara Schumann in Wien. In: *Clara Schumann 1819-1896. Katalog zur Ausstellung*. BODSCH, Ingrid – NAUHAUS, Gerd (eds.). Bonn : Stadtmuseum – Robert-Schumann-Haus, 1996, s. 107-134.

koncertného turné mladej 18-ročnej Clary Wieckovej, ktoré sa začalo už koncertmi v Drážďanoch a v Prahe. Absolvovala ho v sprievode svojho otca Friedricha Wiecka, pod ktorého pedagogickým vedením dosiahla nebývalú technickú aj umeleckú zrelosť a ktorý koncertné turné aj zorganizoval. Rezidenčné mesto Viedne bolo stredo európskou hudobnou metropolou s bohatým koncertným životom, na ktorom participovali vynikajúci domáci aj hosťujúci hudobníci. Medzi chýrnych hosťujúcich umelcov vo Viedni v sezóne 1837/1838 patrili okrem Clary Wieckovej anglický harfista Elias Parish-Alvers (1808 – 1849), londýnsky huslista Henry Blagrove (1811 – 1872), londýnska sopranistka Clara Novello (1818 – 1908) a Franz Liszt (1811 – 1886), ktorý prišiel do Viedne v apríli 1838 a s Clarou Wieckovou aj štvorročne muzicíroval.⁶ Vyvrcholením umeleckého uznania mladej klavírnej virtuózky Clary Wieckovej bolo udelenie titulu *k. k. Kammervirtuosin* rakúskym cisárom Ferdinandom I. v polovici marca 1838. Správu o udelení titulu priniesli aj *Preßburger Zeitung*.⁷ V tom čase nositeľom tohto titulu boli siedmi umelci, medzi nimi slávny husľový virtuóz Niccolò Paganini a klavírny virtuóz Sigismund Thalberg.

Prvé hosťovanie Clary Wieckovej v Bratislave pozostávalo z dvoch koncertov, ktoré sa uskutočnili ku koncu jej viedenského pobytu: išlo o sobotu 31. marca a pondelok 2. apríla 1838. Dejiskom bolo po obidva razy kráľovské mestské divadlo so začiatkom koncertných podujatí večer o siedmej hodine. Organizátorom koncertov bol vtedajší úspešný riaditeľ divadelnej spoločnosti Franz Pokorný (1797 – 1850),⁸ ako možno usudzovať z oznamu na plagáte koncertu 31. marca 1838, kde sa zároveň vyzdvihujú umelecké kvality už vtedy slávnej umelkyne:

„Die Direction macht hiermit einem hohen Adel und verehrungswürdigen Publikum geziemend bekannt, daß sie der berühmten Klaviervirtuosin Fräulein Clara Wieck das Theater zu einem großen Concert, welches heute Statt findet, überlassen hat und glaubt dadurch den Wünschen der kunstsinnigen Bewohner Preßburgs um so mehr nachgekommen zu seyn, als Fräulein Wieck bei ihrer Anwesenheit in der Residenz in sechs von ihr selbst gegebenen und noch vielen andern Concerten so hohe Kunstfertigkeit an den Tag legte, daß ihr die hohe Auszeichnung zu Theil wurde, von Sr. Majestät dem Kaiser zur Kammervirtuosin ernannt zu werden.“⁹

Podobný, aj keď ďaleko kratší oznam sa nachádza aj na druhom plagáte koncertu 2. apríla 1838:

„Die Direction des königl. städtischen Theaters macht hiermit einem hohen Adel und verehrungswürdigen Publikum geziemend bekannt, daß die k. k. Klaviervirtuosin Fräulein Clara Wieck das Theater zu einem großen Concert, welches heute Statt findet, überlassen hat und glaubt dadurch den Wünschen der kunstsinnigen Bewohner Preßburgs um so mehr nachgekommen zu seyn, als Fräulein Wieck bei ihrer Anwesenheit in der Residenz in sechs von ihr selbst gegebenen und noch vielen andern Concerten so hohe Kunstfertigkeit an den Tag legte, daß ihr die hohe Auszeichnung zu Theil wurde, von Sr. Majestät dem Kaiser zur Kammervirtuosin ernannt zu werden.“⁹

⁶ BIBA, Ref. 5, s. 110.

⁷ *Preßburger Zeitung*, bez roč., č. 23, 20. 3. 1838, s. 205. – „Wien. [...] Se. k. k. Majestät haben der Tonkünstlerin Clara Wieck den Titel einer k. k. Kammer-Virtuosin allergnädigst zu verleihen geruhet.“

⁸ Tiež František Pokorný. Z novších výskumov k pôsobeniu divadelnej spoločnosti Franza Pokorného v Bratislave por. LENGOVÁ, Jana: K opernému repertoáru bratislavských divadelných spoločností v 30. a 40. rokoch 19. storočia. In: *Slovenské divadlo*, 1996, roč. 44, č. 4, s. 399-438.

⁹ Zwickau, Archiv des Robert-Schumann-Hauses, Programmsammlung Clara Schumanns, Arch.-Nr. 10463-A3/C3, Nr. 139.

lein Clara Wieck (um den Wünschen mehrerer hohen Kunstfreunde nachzukommen) die Ehre haben wird sich heute vor ihrer Abreise noch einmal hören zu lassen.“¹⁰

O tom, že organizátor predpokladal enormný záujem bratislavského umeniami-lovného publika o koncerty Clary Wieckovej, svedčí aj skutočnosť, že na obidve vystúpenia bolo zrušené abonmán, rovnako bol bez výnimky zrušený voľný vstup. Ceny vstupeniek boli prvý večer výrazne zvýšené: lôža na prvom balkóne a na prízemí stála 12 florénov a 30 grajciarov, lôža na druhom balkóne 10 florénov, vyhradené sedadlo 2 florény a 30 grajciarov, prvé prízemie 1 florén a 40 grajciarov, druhé prízemie 36 grajciarov, galéria 18 grajciarov. Zvýšené vstupné vzbudilo nevôľu publika, a tak druhý večer boli už ceny vstupeniek na bežnej úrovni – „wie gewöhnlich“. Najmä dámska časť publika vyjadrila v prvý večer protest voči zvýšeným cenám vstupeniek svojším spôsobom – otočením sa chrbtom k pódiumu, keď Clara Wiecková hrala. V druhý večer už panovalo nadšenie a neutíchajúci potlesk. Postrehy z bratislavského pobytu si Clara Wiecková, s doplňujúcimi poznámkami svojho otca Friedricha Wiecka, ako to bolo jeho zvykom, zaznamenala do svojho denníka.¹¹ Okrem toho sa o svojom hostovaní v Bratislave krátko zmienila aj v liste Robertovi Schumannovi, ktorému napísala už z Viedne 3. apríla 1838:

„Du wirst fragen wo ich war, so wisse denn, ich war in Ungarn, in Preshburg, um den unendlichen Einladungen hier zu entgehen und auszuruhen, doch mit dem Letzteren lief es darauf hinaus, daß ich während 4 Tage Aufenthalt in Preshburg 2 mal im Theater spielen mußte, [...] Du siehst wie sehr ich mich hier anstrengen muß, ich bin aber auch jetzt immer so müde, so des Spielens ueberdrüssig, und doch, weiß der Himmel, spiel ich öffentlich so spiel ich immer mit derselben Begeisterung. Gestern war wieder einmal ein Lärm im Theater! Ich wünschte nur, Du könntest einmal das hiesige Publikum sehen, die Leute haben [auch] doch wirklich italienisches Feuer.“¹²

Program bratislavských vystúpení Clary Wieckovej roku 1838 možno bližšie osvetliť aj z aspektu vývoja koncertu ako formy sociálno-kultúrnej a umeleckej hudobnej inštitúcie. Na prvom plagáte je koncert ohlásený ako „ein großes Concert der k. k. Kammervirtuosin Fräulein Clara Wieck in 2 Abtheilungen“ (obr. 1), na druhom plagáte ako „ein großes musikalisch deklamatorisches Concert in 3 Abtheilungen“ (obr. 2). Najmä druhé označenie vyjadrovalo skutočnosť, že do programu koncertu okrem vystúpenia Clary Wieckovej ako hlavnej účinkujúcej, vrátane bežnej spoluúčasti domácich interpretov, bola zaradená aj osobitná divadelná časť, v našom prípade po obidva

¹⁰ Zwickau, Archiv des Robert-Schumann-Hauses, Programmsammlung Clara Schumanns, Arch.-Nr. 10463-A3/C3, Nr. 140.

¹¹ *Wieck, Clara [und Friedrich]. Jugendtagebücher (1828–1840)*. Gerd Nauhaus – Janina Klassen/[Nancy B. Reich] (eds.). (Veröffentlichung in Vorbereitung). Tagebuch 6, Band III, S. 202-203. (Rukopis.) Archivovanie: Zwickau, Archiv des Robert-Schumann-Hauses. Por. Príloha 2. – Ďakujem dr. Gerhardovi Nauhausovi, riaditeľovi archívu a múzea Robert-Schumann-Haus v Zwickau v čase môjho staršieho výskumu, za láskavé poskytnutie pramenných materiálov.

¹² *Clara und Robert Schumann. Briefwechsel. Kritische Gesamtausgabe*. Bd. I. 1832–1838. WEISSWEILER, Eva (ed.). Frankfurt am Main : Stroemfeld/Roter Stern, 1984, s. 131, list č. 48; tiež LITZMANN, Berthold. *Clara Schumann. Ein Künstlerleben nach Tagebüchern und Briefen. 1819–1840*. Bd. 1, Leipzig : Breitkopf und Härtel, [1910], s. 196-197.

razy jednodajstvá veselohra. S ohľadom na túto skutočnosť Clara Wiecková zostavila dramaturgiu svojich vystúpení tak, že v nej boli zastúpené najmä virtuózne skladby typu brilantných variácií či spracovaní obľúbených módných operných árií, virtuózne etudy, charakteristické skladby a štylizované tance. Takýto typ koncertného programu bol v 30. a 40. rokoch 19. storočia bežný, prípadne sa niekedy zvykol označovať aj ako „Musikalische Unterhaltung“.¹³ Pravda, išlo tu o typ ušľachtilej zábavy, ktorá mala povzniesť ducha znalcov aj milovníkov hudby, ako to poznala už estetika hudobného klasicizmu. Ak v tomto období boli žiadané najmä klavírne skladby virtuózneho charakteru, súviselo to tak s hudobným vkusom publika, ako aj s konštrukčným zdokonaľovaním klavíra ako koncertného nástroja.

Analýza programu bratislavských koncertov Clary Wieckovej roku 1838 sa opiera o zachované koncertné plagáty. Je známe, že niekedy dochádzalo tesne pred koncertom k zmenám programu, prípadne aj niektorých menej významných účinkujúcich. Nakoľko bratislavská dobová tlač nepriniesla ohlasy na koncerty, a teda absentuje možnosť verifikácie programu, nasledovná analýza platí v prípade, že nedošlo k žiadnym programovým zmenám. Samotné vystúpenie Clary Wieckovej roku 1838 v Bratislave je nespochybniteľné, čo možno okrem plagátov doložiť aj záznamami v jej denníku z mladosti a v jej korešpondencii.

Program koncertu 31. marca 1838¹⁴

Erste Abtheilung

1. Große Overture.
2. Lied „Abschied vom Liebchen“ von Hackl mit Klavierbegleitung, gesungen von Herrn L. Hofmann.
3. Variationen für das Piano-Forte über ein Thema aus Donizetti's „Liebestrank“ von Henselt, vorgetragen von Fräulein Clara Wieck, k. k. Kammervirtuosin.

Den Schluß der 1. Abtheilung macht:

Die Helden. Lustspiel in einem Akt, von Marsano.

Zweite Abtheilung.

1. Große Overture.
2. Lied „Das Alpenhorn“ Worte und Musik von Heinrich Proch mit Klavierbegleitung, gesungen von Herrn L. Hofmann.
3. a.) Große Arpeggio Etude (Nr. 11.) von Chopin.
b.) Mazurka von Clara Wieck.
c.) Lied ohne Worte von Henselt.
d.) Etude von Henselt mit dem Motto „Wenn ich ein Vöglein wär' flög ich zu dir“ sämmtlich gespielt von Fräulein Clara Wieck, k. k. Kammervirtuosin.

¹³ Koncerty typu hudobnej zábavy, ako znie doslovný preklad z nemčiny, prípadne aj s deklamovaným slovom, majú svoj ekvivalent v pojmoch hudobná beseda v slovenčine a hudební beseda v češtine.

¹⁴ Archivovanie: Ref. 9. Odpis programu podľa plagátu.

Program koncertu 2. apríla 1838¹⁵

Erste Abtheilung

1. Overture zur Oper „Der Vampyr“ von Lindpaintner.
2. Konzert-Variationen über die Cavatine aus: „der Pirat“ komponiert und vorgetragen von Fräulein Clara Wieck, k. k. Kammervirtuosin.
3. Große Arie aus „Bianca e Fernando“ von Bellini gesungen von Dlle. Leeb.
4. a.) Hexentanz komponiert von Fräulein Clara Wieck.
b.) Andante und Allegro von Henselt, vorgetragen von Fräulein Clara Wieck.

Zweite Abtheilung.

Hummer und Compagnie. Lustspiel in einem Akt, nach dem Französischen von A. Cosmar.

Dritte Abtheilung.

1. Overture zur Oper „Die Stumme von Portici“ von Auber.
  2. „Adelaide“ von Beethoven, gesungen von Herrn Otto.
  3. Duett aus „Die Puritaner“ im Costüme vorgetragen von Herrn Mellinger und Herrn L. Hofmann.
  4. a.) Etude von Henselt mit dem Motto: „Wenn ich ein Vöglein wär' flög ich zu dir“ (Auf Verlangen.)
b.) Mazurka (in B) von Chopin.
c.) Etude auf den Obertasten (Ges dur) von Chopin
- sämmtlich gespielt von Fräulein Clara Wieck, k. k. Kammervirtuosin.

Clara Wiecková sa tak na svojich dvoch bratislavských vystúpeniach roku 1838 predstavila dielami troch autorov: Adolfa von Henselta (1814 – 1889), Fryderyka Chopina (1810 – 1849) a vlastnými kompozíciami. Program, ktorý predviedla, možno označiť prívlastkami najsúčasnejší a aktuálny, čo znamená, že hrala novú tvorbu súvekých mladých skladateľov, ktorí boli zároveň obdivovanými klavírnymi virtuózmi. Prekvapujúco najvyšším počtom štyroch diel je zastúpený nemecký skladateľ Adolf von Henselt, ktorý od roku 1838 do konca života pôsobil na dvore ruského cára v Petrohrade, avšak jeho meno neskôr upadlo do zabudnutia. Na žiadosť publika Clara Wiecková zaradila do programu po oba večery Henseltovu *Etudu s mottom „Wenn ich ein Vöglein wär' flög ich zu dir“*. Z hľadiska hudobnej recepcie je pre nás pozoruhodný fakt, že vďaka Clare Wieckovej-Schumannovej diela Fryderyka Chopina zazneli v Bratislave už v 30. rokoch 19. storočia. Dosiaľ sa recepcia Chopinovej hudby u nás kládla do 50., resp. 40. rokov 19. storočia. Zo Chopinovej tvorby zahrála umelkyňa *Mazurku* (in B) a dve diela z opusu 10: *Etudu Es dur* č. 11 a *Etudu Ges dur* č. 5. Chopinových dvanásť *Etúd op. 10* vzniklo okolo roku 1830 a bolo publikovaných roku 1833. Autorovo nové poňatie klavírnej techniky vzbudilo senzáciu a všeobecne sa etudy považovali za náročné až nehrateľné.

Mladá Clara Wiecková oslňovala nielen ako klavírna interpretka, ale aj ako hudobná skladateľka: tak to bolo zrejme aj v Bratislave. Rané opusy z mladosti síce do neskoršieho výberu zo svojho kompozičného diela vydaného roku 1878 pod názvom

¹⁵ Archivovanie: Ref. 10. Odpis programu podľa plagátu.

Pianofortewerk nezaradila, napriek tomu si tieto diela zaslúžia pozornosť pre ich značnú hudobnoestetickú aj hudobnohistorickú hodnotu.¹⁶ Ide o hudobnú tvorbu z rokov 1831 – 1839, zahrnutú do opusov 1 až 9 a 11. Genéza troch jej skladieb predvedených v Bratislave je nasledovná:¹⁷ Skladba *Hexentanz* bola pôvodne s názvom *Le Sabbat* prvým číslom klavírneho cyklu štyroch charakteristických skladieb *Quatre Pièces caractéristiques* op. 5, komponovaných v rokoch 1833 – 1836 a vydaných roku 1836 v Lipsku. Zrejme pre jej popularitu ju v apríli 1838 viedenský hudobný vydavateľ Tobias Haslinger vydal aj samostatne pod názvom *Hexentanz* a pod týmto názvom žila svoj vlastný život. Ďalšia Wieckovej skladba, bravúrne koncertné variácie *Variations de concert pour le piano-forte sur la cavatine du „Pirate“ de Bellini* C dur op. 8 vznikli roku 1837 a ešte ten istý rok vyšli vo Viedni takisto u Tobiasa Haslingera. Tému variácií tvorí melódia kavatíny z opery *Pirát* Vincenza Belliniho (1801 – 1835). V 30. rokoch 19. storočia talianska opera dominovala v repertoári operných spoločností na európskom kontinente aj v Amerike. A tak sa už v krátkom čase po svojej triumfálnej premiére v Teatro alla Scala v Miláne roku 1827 aj Belliniho opera *Pirát* stala súčasťou stáleho repertoáru mnohých operných domov. Samotná Clara Wiecková ju zhladla niekoľkokrát. V bratislavskom koncertnom programe Clary Wieckovej bol ešte štylizovaný tanec *Mazurka* (in B). Tu nie je celkom jasné, či ide o stratené dielo, alebo o mazúrku z opusu 6 *Soirées musicales*, ktorý obsahuje aj dve mazúrky (G dur, g mol), v takom prípade by však muselo ísť o omyl v uvedení tóniny na plagáte.

Program hudobno-deklamačných koncertov Clary Wieckovej pozostával ešte z ďalších hudobných a divadelných čísel, predvedených domácimi umelcami. Jeho štruktúra zodpovedala zaužívanému dobovému úzu. Hudobná časť sa začínala veľkou orchestrálnou ouvertúrou, ktorú pravdepodobne predviedol domáci divadelný orchester, nakoľko interpreti nie sú uvedení. V dvoch prípadoch názov na plagáte nie je konkretizovaný, ďalšie dve operné ouvertúry boli z opier Petra Josepha von Lindpaintnera (1791 – 1856) *Der Vampyr* (*Vampír*) a Daniela François Esprita Aubera (1782 – 1871) *La muette de Portici* (*Nemá z Portici*).

V prvý večer 31. marca 1838 zaspieval dve piesne so sprievodom klavíra aj sólista operného súboru Pokorného divadelnej spoločnosti [Leopold] Hofmann:¹⁸ *Abschied vom Liebchen* od Hackla¹⁹ a *Das Alpenhorn* od Heinricha Procha (1809 – 1878), v svo-

¹⁶ REICH, Nancy B.: *Clara Schumann. Romantik als Schicksal. Eine Biographie*. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt Verlag GmbH, 1996, s. 303-304. (Pôvodne 1991. Originálne vydanie v angličtine 1985.)

¹⁷ Por. REICH, Ref. 16, s. 303-317, 400-401.

¹⁸ V zachovaných ročenkách Divadelnej spoločnosti Franza Pokorného, ktoré vychádzali pod rôznymi názvami, sa meno sólového speváka Leopolda Hofmanna vyskytuje v prameňoch na roky 1838 a 1839. Por. DIETRICH, Joseph (ed.): *Ich schätze und verehere Sie hoch*. Pressburg [1839], archivovanie: Bratislava, Archív mesta Bratislavy, Regionálna knižnica, sign. DT I.18/c1; COLAS, Joseph Johann (ed.): *Theater-Souvenir der köngl. Freistadt Preßburg*. Preßburg [1840], archivovanie: Archív mesta Bratislavy, Regionálna knižnica, sign. DT I.18.i. Ortografia priezviska Hofmann (tiež Hoffmann) je v dobových prameňoch rozkolísaná, nakoľko v divadelnom súbore bol v tom čase angažovaný ako zbormajster (Chor Director) aj istý Hoffmann. Na oboch plagátoch absentujú mená klaviristov, ktorí sprevádzali spevákov.

¹⁹ Ide pravdepodobne o Antona Hackla (Hackl, Hackel, Haeckel, 1799 – 1846), rodáka z Viedne a skladateľa piesní.

jej dobe obľúbeného viedenského skladateľa a dirigenta, ktorého diela sa často uvádzali aj v Bratislave. Hudobný program doplnila aktuálna jednodejstvá veselohra Wilhelma von Marsano (1797 – 1871) *Die Helden (Hrdinovia)*, napísaná roku 1829 a uvádzaná aj vo viedenskom Hradnom divadle (Burgtheater). V druhý večer 2. apríla 1838 veľkú áriu z opery *Bianca e Fernando* Vincenza Belliniho zaspievala sólistka Pokorného divadelnej spoločnosti, sopranistka [Katharina] Leebová,²⁰ spevák Otto uviedol Beethovenovu pieseň *Adelaide* a speváci Mellinger a Leopold Hofmann predniesli v kostýmoch dueto z Belliniho opery *I Puritani (Puritáni)*.²¹ Aj v tento večer hudobný program doplnila jednodejstvá francúzska veselohra *Hummer und Compagnie* vo voľnom nemeckom preklade Alexandra Cosmara (1805 – 1842).

Je pravdepodobné, že Clara Wiecková hrala v Bratislave roku 1838 na klavíri z dielne známeho bratislavského výrobu klavírov Carla Schmidta (1794 – 1872).²² Prinajmenšom sa s ním ona aj otec Friedrich Wieck zoznámili. V Clarinom denníku z mladosti s poznámkami jej otca možno čítať, že po príchode do Bratislavy uvideli pánov Otta so ženou, čiže speváka, ktorý s Clarou Wieckovou spoluúčinkoval, a Schmidta, s najväčšou pravdepodobnosťou výrobcu klavírov Carla Schmidta. V denníku je Schmidtovým klavírom venovaná stručná poznámka, že sú bez mosadzných strún a „mit französischen Schrankstiften“²³ pod čím treba zrejme rozumieť systém Érardovej repetičnej mechaniky klavíra. Zaujímavá je aj poznámka v jednom z listov, ktoré Friedrich Wieck napísal svojej žene Clementine. Ak sa vraj jeho syn Alwin, narodený roku 1822, nepolepší, pošle ho k jednému bližšie nomenovanému výrobcovi nástrojov do Bratislavy,²⁴ čo sa ale nakoniec neuskutočnilo.

Ako vyzerala koncertná sezóna v Bratislave v rokoch 1837 – 1840? Hlavným usporiadateľom bol roku 1833 založený Cirkevný hudobný spolok pri Dóme sv. Martina (Kirchenmusikverein zu St. Martin), ktorý v tom čase okrem zabezpečovania cirkevnej hudby v Dóme sv. Martina usporadúval ročne dvanásť hudobných akadémií. Vtedajší spolkový kapelník v rokoch 1837 – 1843 Carl Frajman von Kochlow mal zvláštnu záľubu v operných produkciách, a tak súčasťou hudobných akadémií boli často predohry a árie z obľúbených oper. Druhú usporiadateľskú inštitúciu zastupoval divadelný riaditeľ Franz Pokorny, ktorého výhodou bolo, že priestor divadla mohol plniť aj účel koncertnej siene. Podobne ako Clara Wiecková hosťovali v mestskom divadle na pozvanie Franza Pokorného aj ďalší významní súveki hudobní umelci, ktorí tak obohatili a aj osviežili divadelný (činoherný aj operný) repertoár. K najslávnejším v uvedených rokoch patrili: peštianska primadonna Rozália Schodelová (1811 – 1854), k. k. Hofopernsänger, tenor Joseph Erl (1811 – 1874), nórsky husľový virtuóz Ole Bull (1810 – 1880), husľový virtuóz a bratislavský rodák Miska Hauser (1822 – 1887) či prvý klarinetista a sólista orchestra Teatro alla Scala v Miláne, nazývaný aj Paganini klarinetu Ernesto Cavallini (1807 – 1874). S ko-

²⁰ Jej meno sa uvádza v zachovaných divadelných ročenkách Divadelnej spoločnosti Franza Pokorného na roky 1838 a 1839, por. Ref. 18.

²¹ Krstné mená spevákov Mellingera a Otta ani ich pôsobenie sa nepodarilo bližšie identifikovať.

²² K biografii Carla Schmidta a konštrukčnej charakteristike jeho klavírov por. SZÓRÁDOVÁ, Eva: *Historické klavíry na Slovensku. Klavichordy, čembalá, kladivkové klavíry*. Bratislava : Scriptorium Musicum, 2004, s. 41-46 a passim.

²³ Ref. 11, por. tiež Príloha 2.

²⁴ REICH, ref. 16, s. 92. – Alwin Wieck sa stal nakoniec orchestrálnym hráčom, huslistom v Tallinne a v Petrohrade, a napokon sa usadil v Drážďanoch. (REICH, Ref. 16, s. 93).

losálnym úspechom sa na samostatných koncertoch v decembri 1839 a v januári 1840 takmer po dvadsiatich rokoch od svojho prvého vystúpenia v Bratislave predstavil aj Franz Liszt (1811 – 1886). Treba tiež spomenúť samostatný koncert na aelodikone Jána Nepomuka Batku (1795 – 1874), ktorý sa neskôr v Bratislave usadil, a viaceré vystúpenia gitarového virtuóza, bratislavského rodáka Kaspara Josepha Mertza (1806 – 1856), ktorý zas o pár rokov odišiel definitívne z Bratislavy do Viedne.

Koncerty Clary Wieckovej-Schumannovej v rokoch 1856 a 1866 v Bratislave sú pomerne dobre zdokumentované.²⁵ V porovnaní s jej prvým koncertom roku 1838 je na prvý pohľad zrejماً odlišná dramaturgia repertoáru smerom k náročným dielam klavírnej literatúry: reprezentujú ju mená Ludwig van Beethoven, Felix Mendelssohn-Bartholdy, ale aj Fryderyk Chopin, a predovšetkým Robert Schumann, ktorého tvorbu interpretovala a propagovala s jedinečným umeleckým nasadením a zanietením. Na umelecký vývoj Clary Schumannovej mal síce podstatný vplyv jej manžel Robert Schumann, nemožno si však nevšimnúť, že už aj na viedenských koncertoch roku 1838 súčasťou jej repertoáru boli okrem iného tak diela Beethovena, Chopina, ako aj Johanna Sebastiana Bacha a výňatky zo Schumannových diel. Clara Wiecková považovala v tom čase Schumannovo klavírne dielo za také moderné a poslucháčsky náročné, že na verejných koncertoch sa odvážila hrať iba výňatky z jeho klavírných cyklov. Výnimku však predstavovali jej privátne vystúpenia, v rámci ktorých predviedla aj skladateľov čerstvo vydaný nový klavírny cyklus *Carnaval* op. 9.²⁶ V druhej polovici 19. storočia prekonal koncert ako inštitucionalizovaná forma verejnej hudobnej produkcie takisto výrazný vývoj, čo sa, prirodzene, prejavilo aj v charaktere repertoáru predvádzanej hudby. Pokiaľ v 30. a 40. rokoch 19. storočia boli publikom žiadané predovšetkým obľúbené klavírne variácie, fantázie či potpourri na známe operné a inštrumentálne melódie, ktoré dobre korešpondovali s obdobím biedermeieru, v druhej polovici 19. storočia tento typ koncertnej dramaturgie ustupuje v prospech náročnejších a umelecky hodnotnejších diel.

Vzťah Clary Wieckovej-Schumannovej k Slovensku sa nevyčerpáva len jej tromi pohostinskými koncertmi v Bratislave (1838, 1856, 1866), ale má širšiu dimenziu. Známa je jej korešpondencia s bratislavskou klaviristkou a ctiteľkou Schumannovej klavírneho umenia Corneliou Spányikovou, rodenou Baintnerovou (1832 – 1913), ktorá organizačne pripravila Schumannovej tretí koncert v Bratislave (1866). S Clarou Schumannovou korešpondoval takisto hudobný kritik Ján Batka (1845 – 1917). Obdivku klavírnemu umeniu Clary Schumannovej prechovávala aj Ludmila Gyžicka-Zamojska (1829 – 1889), ktorá s ňou nadviazala písomný aj osobný kontakt. Schumannovej žiačkou sa neskôr stala bratislavská rodáčka Caroline Geislerová-Schubertová (1856 – 1951), ktorá sa napokon usadila v Londýne.

Prvé koncertné turné 18-ročnej Clary Wieckovej vo Viedni od decembra 1837 do apríla 1838 sa zvykne označovať ako triumfálny úspech mladej umelkyne. Odlesk tohto triumfu zažila aj Bratislava, ktorej koncertné dejiny sa tým obohatili o ďalšiu významnú udalosť, poukazujúcu zároveň na úzku spätosť hudobnokultúrnych dejín mesta s aktuálnym celoeurópskym hudobným dianím.

Štúdia je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 2/0203/09.

²⁵ Por. Ref. 1.

²⁶ BIBA, Ref. 5, s. 110; STEEGMANN, Ref. 5, s. 23.

PRÍLOHA 1

(Podľa SPÁNYI, ref. 3.)

Klara Schumann † und Preßburg. Vorgestern ist in Frankfurt am Main Klara Schumann, geb. Wieck, im 77. Lebensjahre gestorben. Sie war die größte klassische Klavierspielerin dieses Jahrhunderts und die Gattin des gefeierten Tondichters Robert Schumann, dessen Kompositionen sie in ihren Konzerten Bahn gebrochen hat. Von dem berühmten Kreise R. Schumannscher intimer Freunde und Kunstgenossen, welche am Ende der 40-er Jahre in Leipzig unter Robert Schumann Führung die sogenannte „neuromantische“ Musikrichtung schufen, lebt nun nur mehr noch Dr. Karl Reineke, welcher bekanntlich hier in Preßburg am 16. April l. J. ein Klavierkonzert gab. Klara Schumann kam zweimal unseres Wissens nach Preßburg als Klavierspielerin. Das erste Mal war es im Jahre 1856. Da spielte die Künstlerin im Klaviersaale des in seinem Fache eine Zelebrität bedeutenden Klaviermachers K. Schmidt auf der Donaugasse (jetzt Staatsschule) auf einem von dem noch unter uns lebenden Sohne Schmidts verfertigten und später in den Besitz des kön. Rates Edl, dieses immer noch unersetzten Musikfreundes, übergegangenen Pianoforte, die „Phantasiestücke“ ihres Mannes und Kompositionen von Beethoven, Chopin und Mendelssohn. Das zweite Mal kam Klara Schumann im Jahre 1866.

Frau Cornelia v. Spányik, die vorzügliche, mit rüstiger Kraft fortwirkende Lehrerin des Klaviers, auf deren musikalischen Klaviervortrag die Kunst der Schumann befruchtend und bestimmend gewirkt hat, lud damals die große Künstlerin zum Besuche Preßburgs ein und Klara Schumann spielte im ausverkauften Saale der Schießstätte (Märzen-, heute Stefaniestraße) den vollständigen „Karnevalszyklus“ ihres Gatten und Werke von Beethoven, Mendelssohn und Chopin. Klara Schumann hat auch in späteren Jahren einem Preßburger Kinde, der hochbegabten Tochter des gewesenen und verdienstvollen Normalschullehrers Linus Geißler, Fr. Hermine Geißler, bekanntlich einer Großnichte Franz Schuberts, nach Beendigung ihrer musikalischen Studien am Wiener Konservatorium die höhere Ausbildung und letzte Feile als Klavierspielerin, speziell als Schumannspielerin gegeben und sie als eine ihrer Lieblingsschülerinnen ausgezeichnet.

PRÍLOHA 2

(Wieck, Clara [und Friedrich]. Jugendtagebücher (1828 – 1840), ref. 11.)

1838

[...]

D. 20ten März [...]

D. 29. Abreise nach Pressburg. Scheußlicher Gasthof. – Herr[n] Otto nebst Frau und Schmidt sehen wir – kaltes Theater und schlechte Sänger. Annonce auf dem Theaterzettel bei unsrer Ankunft.

D. 30. Wir müssen ausziehen aus dem scheußlichen Loche zum „grünen Baum“ in den „Reichspalatin“ – D.[oktor] Bacher kommt mit 3mal untergelegten Fiackern, das

Concert ist aber nicht. Er fährt Abends 10 Uhr wieder fort, muß mehrere Strecken des Nachts zu Fuße laufen, kehrt aber zum

31. wieder. Das Concert findet Statt; das Publikum ist kälter als in Wien und Clara wiederholt nichts, obgleich es das Publikum wünscht. Der Director Pokorni [v prepise Purkoni – pozn. JL] hat höhere Preise gemacht und das Publikum ist entrüstet darüber. Die Damen sitzen mit dem Rücken nach der Bühne, wie Clara spielt. D.[oktor] Bacher bringt Sallat und gebackene Pflaumen mit und Zeitungsblätter, reist wieder Abends 10 Uhr ab, bezahlt ein Parterre-Billet, fährt ein Fiackerpferd tod, bezahlt ohngefähr 150 Fl C.M., ist 2 Tage hintereinander in Pressburg gewesen, ist 40 Meilen meist des Nachts gereist und hat dafür Henselts Variationen zum 17. male gehört nebst ungeheuren Grobheiten von mir und Clara. Im Theater war alles verkehrt z.B. als Clara gerufen wurde, kamen die / Träger mit ihr zusammen heraus pp. Erhalten 94 Fl C.M. als Hälfte. 56 fl und betrogen – Lied ohne Henselt – als Repertoire Stück für ein zweites Mal.

D. 2. April Zweites Concert im Theater. Ungeheurer Beifall – 4 Stücken wiederholt. – Otto singt und ist nicht für's Theater. Seine Frau – Er muß Concertsänger werden u. damit gut. Der erste Flötenbläser hat gesagt: Clara ist gar keine Klavierspielerin. – Einnahme als Hälfte 56 Fl.

D. 3. April Abreise. Instrumente von Schmidt ohne MessingSaiten u. mit französischen Schrankstiften. – Orosz u. Streubig – schöne Kunstmenschen u. wie unhöflich?

ABONNEMENT SUSPENDU.

Heute Samstag den 31. März 1838, wird in dem Schauspielhause der k. freien Krönungsstadt Preßburg,
ein großes

Concert

der k. k. Kammervirtuosin Fräulein Clara Wieck in 2 Abtheilungen Statt finden.

Erste Abtheilung.

1. Große Overture.
2. Lied „Abschied vom Liebchen“ von Gahl mit Klavierbegleitung, gesungen von Herrn L. Hofmann.
3. Variationen für das Piano-Forte über ein Thema aus Donizetti's „Liebestrank“ von Henselt, vorgetragen von Fräulein Clara Wieck, k. k. Kammervirtuosin.

Den Schluß der 1. Abtheilung macht:

Die Seld en.

Lustspiel in einem Akt, von Marfano.

Personen:

Julie	zwei junge Wittwen	Mad. Melchior.
Wesha		Die Wittwen.

Zweite Abtheilung.

1. Große Overture.
2. Lied „Das Alpenhorn“ Worte und Musik von Heinrich Broch mit Klavierbegleitung, gesungen von Herrn L. Hofmann.
3. a) Große Arpeggio Etude (M. II.) von Chopin.
b) Mazurka von Clara Wieck.
c) Lied ohne Worte von Henselt.
d) Etude von Henselt mit dem Motto: „Wenn ich ein Vöglein wär' flög ich zu dir“ sammtlich gespielt von Fräulein Clara Wieck, k. k. Kammervirtuosin!

Preise der Plätze in W. W.

Eine Loge im ersten Range und Parterre 12 fl. 30 kr. — Eine Loge im zweiten Range 10 fl. — Ein Sperrsiß 2 fl. 30 kr. — Erstes Parterre 1 fl. 40 kr. — Zweites Parterre 36 kr. — Gallerie 18 fr.

Die Kassa wird um halb 6 Uhr eröffnet. — Der Anfang ist um 7 Uhr.

Der freie Eintritt ist ohne alle Ausnahme unzulässig.

Die Direction macht hiermit einem hohen Adel und verehrungswürdigen Publikum geziemend bekannt, daß sie der berühmten **Klaviervirtuosin** Fräulein **Clara Wieck** das Theater zu einem großen Concert, welches heute Statt findet, überlassen hat und glaubt dadurch den Wünschen der kunstsinigen Bewohner Preßburgs um so mehr nachgekommen zu seyn, als Fräulein **Wieck** bei ihrer Anwesenheit in der Residenz in sechs von ihr selbst gegebenen und noch vielen andern Concerten so hohe Kunstfertigkeit an den Tag legte, daß ihr die hohe Auszeichnung zu Theil wurde, von Sr. Majestät dem Kaiser zur Kammervirtuosin ernannt zu werden.

Obr. 1: Program prvého koncertu Clary Wieckovej 31. marca 1838 v Bratislave. (Archivovanie: Ref. 9.)

ABONNEMENT SUSPENDU.

Heute Montag den 2. April 1838, wird in dem Schauspielhause der k. freien Krönungsstadt Preßburg,
ein großes musikalisch deklamatorisches

Concert

in 3 Abtheilungen Statt finden.

Erste Abtheilung.

<p>1. Overture zur Oper „Der Dampyr“ von Lindpaintner.</p> <p>2. Konzert-Variationen über die Cavatine aus: „Der Pirat“, komponirt und vorgetragen von Fräulein Clara Wieck, k. k. Kammervirtuosin.</p>	<p>*****</p>	<p>3. Große Arie aus „Bianca e Fernando“ von Bellini gesungen von Dlle. Leeb.</p> <p>4. a.) Serenata komponirt von Fräulein Clara Wieck. b.) Andante und Allegro von Henselt, vorgetragen von Fräulein Clara Wieck,</p>
---	--------------	---

Zweite Abtheilung.
zum zweitenmale

Summer und Compagnie.

Lustspiel in einem Akt, nach dem Französischen von A. Cosmar.

Personen:

Nant Silber	Dr. Wimmer.	Fulle, Silbers Diener
Amende, seine Frau	Dlle. Wilbauer.	Wann
Rictor, deren Sohn erster Ehe	Dr. Wisl.	Dlle. Kolb. Dr. Hägel.

Ceme Berlin

Dritte Abtheilung.

<p>1. Overture zur Oper „Die Stimme von Vortice“ von Huber.</p> <p>2. „Adelaide“ von Beethoven, gesungen von Herrn Otto.</p> <p>3. Duett aus „Die Puritaner“ im Costume vorgetragen von Herrn Wellinger und Herrn L. Hofmann.</p>	<p>*****</p>	<p>4. a.) Etude von Henselt mit dem Motto: „Wenn ich ein Vöglein wär stög ich zu dir“ (Auf Verlangen). b.) Mazurka (in B) von Chopin. c.) Etude auf den Obertasten (G-dur) von Chopin. Sämmtlich gespielt von Fräulein Clara Wieck, k. k. Kammervirtuosin.</p>
---	--------------	--

Preise der Plätze wie gewöhnlich.

Die Kassa wird um halb 6 Uhr eröffnet. — Der Anfang ist um 7 Uhr.

Der freie Eintritt ist ungültig.

Die Direction des königl. städtischen Theaters macht hiermit einem hohen Adel und verehrungswürdigen Publikum geziemend bekannt, daß die k. k. **Klaviervirtuosin** Fräulein **Clara Wieck** (um den Wünschen mehrerer hohen Kunstfreunde nachzukommen) die Ehre haben wird sich heute vor ihrer Abreise noch einmal hören zu lassen.

Obr. 2: Program druhého koncertu Clary Wieckovej 2. apríla 1838 v Bratislave. (Archivovanie: Ref. 10.)